

Ühiskingitus Külli Habichtile

Küllil Prillop, Annika Viht (toim). **Keelde. Keelel. Keelest. Pühendusteos Külli Habichtile 60. sünnipäevaks. Eesti Teaduste Akadeemia Emakeele Seltsi toimetised nr 84. Tallinn: EKSA 2024, 535 lk**



24. juulil 2024 sai eesti kirjakeele ajaloo, morfoloogia ja morfosüntaksi uurija, Tartu Ülikooli eesti keele kaasprofessor, Emakeele Seltsi keeletoimkonna esimees Külli Habicht 60-aastaseks. 6. septembril tähistasime seda sünnipäevapeo ja juubilarile pühendatud artiklikogumiku „Keelde. Keelel. Keelest“ esitlusega. Kogumiku olid juubilari eest saladusena kokku pannud tema kolleegid ja juhendatud.

Peole tuli kokku üle 80 õnnitleja: Külli Habichti praegused ja endised kolleegid, kunagised üliõpilased ja õpingukaaslased. Õnnitlusteks said sõna Tartu Ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituudi juhataja Liina Lindström, Emakeele Seltsi esimees Helle Metslang ja abiesimees Karl Pajusalu ning Eesti Keele Instituudi direktor Arvi Tavast. Laulu ja pillimänguga andsid peole hoogu üliõpilased Mia Simona Preisfreund ja Kertu Zahharov.

Kogumiku esitluse juhatas sisse Madis Jürviste lühikese keeleteadusliku viktoriiniga, mille küsimused keerlesid Külli Habichti nime ümber. Näiteks, mis ajal on ilmunud jutt „Küllil aeg“ ja millest selles räägitakse?¹ Viimane küsimus – „Kas raamat „Keelde. Keelel. Keelest. Pühendusteos Külli Habichtile 60. sünnipäevaks“ on päriselt ilmunud?“ – tõestas, et saladuse hoidmine oli hästi õnnestunud.

¹ Pealkiri „Küllil aeg“ on vanas kirjaviisis murdeline *külliaeg*, mis tähendab ’külviaeg’. Jutt ilmus 1812. aastal Johann Wilhelm Ludwig von Luce „Sarema Jutto ramatus“.

Raamatu 32 artiklit on teemade järgi paigutatud kaheksasse ossa, mis on pealkirjastatud kaassõnafraasidega, kuna uute kaassõnade kujunemine on olnud üks Külli Habichti lemmikuurimisteedest.

Esimene osa „Tuletiste tulles“ algab Piret Lotmani artikliga eesti kirjakeele alusepanijast Heinrich Stahlist ja tema südamlikest talvejutlustest. Heinrich Stahl on olnud oluline autor ka Külli Habichti uurimustes. Just Stahli keeletarvitust käsitles ta oma doktoritöös. Talvejutlustes vajas Stahl uut *us*-liitelist sõna *südametunnistus*. Külli Habicht uuris vanema eesti kirjakeele *us*-liitelisi sõnu oma magistritöös. Sellest on inspiratsiooni saanud juubelikogumiku kaks järgmist autorit: Külli Prillop kirjutab *us*-tuletistest *algus* ja *otsus* ning Kirsi-Maria Nummila *us*-sõnadest vanas soome kirjakeeles.

Küllil Habichti uurimisteedest on lähtunud ka teised kogumiku autorid. Osa „Sõnade sekka“ avaloos kirjutavad Kristiina Ross, Annika Viht, Inge Käsi, Maeve Leivo, Anu Pedaja-Ansen ja Heiki Reila Tartu Ülikooli vana kirjakeele uurimiserühmas Külli Habichti eestvedamisel või osalusel koostatud sõnastikest. Järgnevad üksiksõnu või konkreetseid sõnarühmi käsitlevad artiklid: Hannu Remes tutvustab, millised soome eepose „Kalevala“ autori Elias Lönnroti sõnad on jõudnud eesti keelde, Madis Jürviste uurib sõnade *pagar* ja *pekker* kasutust ja levikut, Axel Jagau vaatleb alamsaksa laensõnu, milles on *õ*-häälik, ning Lembit Vaba käsitleb sugulussõnade *tädi* ja *toud* (*tõud*) etümoloogiat.

Kogumiku kolmas osa kannab pealkirja „Sündinud asjade jäli“. *Sündinud asjade* jutustamiseks nimetati 19. sajandil ajalugu ning siin heidetaksegi pilk eesti kirjakeele ajalooa seotud isikutele. Jüri Kivimäe ajab hansakaupmeeste teenistuses olnud eesti voorimeeste jälgi, Aivar Põldvee esitleb 17. sajandi lõpu „noori eestlasi“, Kai Tafenau täpsustab Johann Hartmann Creidiuse elulugu (tema kaudu on säilinud üks oluline 17. sajandi lõpu piiblitõlke käsikiri) ja Raimo Raag süveneb Reinerus Reineruse poeg Broocmani elulukku (tema on esimeste eestikeelsete juhuluuletuste autori Reiner Brockmanni pojapoeg). Nii Creidius kui ka Broocman tegutsesid Põhjasõja ajal.

Neljas osa „Kirjakeele koidikul“ koondab vana kirjakeele grammatilisi küsimusi käsitlevaid artikleid. Soome kirjakeele alusepanija Mikael Agricola keeletarvitus võetakse vaatluse alla kolmes artiklis: Kaisa Häkkinen uurib verbi *saada* funktsioone, Heidi Salmi *vaihe*- ja *väli*-tüvedest



Kõlli Habicht talle pühendatud juubelikogumikuga raamatu esitluspeol.
Foto: Keit Mõisavald

kujunenud kaassõnu, Tanja Toropainen ja Nobufumi Inaba kaassõnaalgulisi kompleksverbe. Eesti vana kirjakeele kohta on kogumiku selles osas kaks käsitlust. Kristiina Praakli tutvustab, kuidas Otto Wilhelm Masing maarahvale õ-tähte selgitas, ning Renate ja Karl Pajusalu vaatlevad sõna *oma* vormi ja funktsioonide muutumist 16.–19. sajandil.

Viienda osa „Keelekirjelduste lainel“ artiklid käsitlevad tänapäeva eesti keele grammatikat. Piia Taremaa, Helle Metslang ja Miina Norvik uurivad verbivormi *toimumas* näitel, millal ja kuidas kasutatakse eesti keeles progressiivi. Ann Veismann vaatleb kaassõnade *suhtes, kohta, vastu, üle, osas* ja *seoses* tarvitust. Ann Siiman jälgib juubilari vormikasutust ühe vormimoodustuse loengu salvestuse põhjal. Lydia Risberg arutleb sõnatähenduste normimise üle.

Kogumiku kuuendas osas „Grammatika kohal“ võtavad Tiit Hennoste, Andra Annuka-Loik, Kirsi Laanesoo-Kalk, Andra Rumm, Andriela Rääbis ja Piret Upsner vaatluse alla suhtluspartiklid Lydia Koidula näidendis „Säärane mulk ehk Sada vakka tangusoola“. Ilona Tragel, Liisa-Maria Komissarov, Eleriin Miilman ja Nele Karolin Teiva võrdlevad aga Külli Habichti ja ChatGPT pandud pealkirju.

Järgmises osas „Juhendaja jälgedes“ tutvustavad oma bakalaureuse-, magistri- või doktoritöid Külli Habichti endised ja praegused juhendatavad Sille Midt, Mirjam Liivak, Ann Siiman, Liina Pärismaa, Pille Penjam ja Külli Prillop. Olgu öeldud, et Külli Habichti juhendamisel on kaitsmiseni jõudnud enam kui 80 tööd. Kogumiku autorite seas on tema juhendatuid kokku üksteist.

Pühenduskogumiku viimases osas „Kolleeži kõrval“ kirjeldavad oma koostööd Külliga tema emakeeleõpetaja Aili Kiin, emeriitdotsent Valve-Liivi Kingisepp ning Küllile oma tõlgitud teoste keeleteoimendamise usaldanud Mati Sirkel. Raamatu lõpulugu Carl Eric Simmulilt iseloomustab Külli Habichtit südamliku juhendajana.

Küllile Habichtile pühendatud artiklikogumik kutsub kõiki lugejaid heitma pilku tema uurimistemade põnevasse maailma.

Raamatu toimetajad

Küllil Prillop ja Annika Viht